

מסקנה

לדעת הגרצ"פ פרנק מותר לעסות את עטיני הכבשים כדי לסייע למכונת החליבה לסיים את החליבה. הנחותיו הן שהמסייע אינו עושה את המלאכה בעצמו, והחלב המדובר אינו ראוי לשתיה. אמנם לענ"ד יש להקשות על הנחותיו ומכלל ספק לא יצאנו, או שלפחות יש כאן איסור דרבנן. אולם מאחר והגרצ"פ פרנק התיר יש למיקל על מי לסמוך. אם כי ראוי לכתחילה לחלוב כבשים בשבת ע"י נכרים. כי הנסיון מראה שא"א לחלוב אותן באמצעות מכונת החליבה. שלא כמו בפרות שניתן לחולבן באמצעות מכונה, בכבשים הדבר קשה מאד, כי המכונה נשמטת לעתים קרובות, וכאמור יש צורך לסייע למכונה בסוף החליבה ולהיכנס לפרצה דחוקה. לכן עדיף לחלוב כבשים בשבת ע"י נכרים.

כל טיפה היוצאת היא אוכל, אלא שהיא מתעברת בחלב ודינה כמשקה. כך נלענ"ד לכאורה.

- ו. לפי דעת הפנ"י בשבת (מ"א ב' ד"ה המיחם) שכאשר אין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שאינו מתכוון אסור גם לר"ש, ואף כאן לא ניכר שהוא לא מתכוין, אדרבה, נראה שכונתו לחלוב.
- ז. לענ"ד אין הדבר דומה לאוחז בידו של קטן. המעסה אינו מחזיק במכונה כלל, אלא בעטין, ומזמן את החלב למכונה והדבר דומה יותר לאוחז בעט והקטן הוא הכותב, אך אלמלא החזקת העט לא יכול היה הקטן לכתוב, יש כאן שנים שעשאוה, אלא שאחד בר חיובא והאחר אינו בר חיובא.

סימן מא**משאבה ידנית או חשמלית בשבת מה עדיף?**

ביד? לכאורה, תלוי הדבר במחלוקת המג"א (סי' רנ"ב ס"ק כ') ואבן העוזר (בסי' שכ"ח) לענין ריחיים של מים. המג"א סובר שהטוחן בריחיים של מים פטור מהתורה, ואילו אבן העוזר סובר שחייב. סברת המג"א היא שמכיון שבמשכן הטחינה היתה בריחיים של יד (שהרי לא היו להם שם נהרות להניע באמצעותם טחנות וכן נסעו ממקום למקום ונאלצו להשתמש רק בריחיים של יד), הטחינה האסורה מהתורה היא הטחינה הידנית, אך בטחינה ע"י ריחיים של מים הטחינה נעשית מאליה ואינה הטחינה האסורה מהתורה (ע"י הגהות החת"ס לשר"ע סי' רנ"ב ונתיב חיים שם). וא"כ י"ל שה"ה חליבה, החליבה האסורה מהתורה היא החליבה הידנית, אך השאיבה ע"י מכונה חשמלית נעשית מאליה ואינה דומה לחליבה ידנית ולכן אינה אסורה מהתורה. ובאגלי טל

ראשי פרקים

שאלה

- א. מלאכה באמצעות כח אחר בשבת
- ב. בין מים לרוח
- ג. פעולה שתחילתה בידים והמשכה ממילא

שאלה

יולדת שתינוקה אינו יכול לינוק עדיין ועליה לשאוב את החלב, מה עדיף שתשאב במכונה ידנית או במכונה חשמלית?

א. מלאכה באמצעות כח אחר בשבת

הבעיה היא, האם חליבה במכונה החשמלית (המופעלת אוטומטית) קלה יותר מאשר שאיבה

הדבר במחלוקת ראשונים ואילו בטחינת מים חלק על המג"א וסבר שחייב, מאי שנא טוחן באמצעות מים מטוחן באמצעות רוח, בשניהם אינו טוחן בידי אלא משתמש באמצעות כח אחר?

ואולי י"ל שרוח אינה מצויה כל הזמן, היא מתחלפת ממשב למשב, מה שא"כ מים, הם זורמים כל הזמן באותה עוצמה ללא הפסק. ולכן רוח נחשבת לכח חלש יותר ולא קבוע ולכן המשתמש בה פטור לחלק מהראשונים. אולם האג"ט חילק שם במפורש בין טוחן לפני שהחלה הרוח לבין טוחן אחרי שהחלה הרוח, ודבריו הנ"ל, שהדבר תלוי במחלוקת הרא"ש ורש"י, והר"ן והנמו"י, מתייחסים במפורש למקרה שבו הוא טוחן אחרי שהחלה הרוח, וא"כ המדובר במקרה שהריחיים כבר פועלים ע"י הרוח, ומאי שנא טחינת רוח מטחינת מים? ואולי י"ל שגם במקרה שהוא טוחן אחרי שהחלה הרוח, מכיון שהוא תלוי ברוח, בכח אחר שאינו בידו, ושעלול כל רגע להשתנות, אין כאן מלאכת מחשבת לדעת הר"ן. משא"כ בטחינת מים, שהזרם הוא קבוע, גם הר"ן יודה שחייב, משום שזוהי כטחינה בידיים ולא באמצעות כח אחר. ולפי"ז מכשיר המונע ע"י החשמל דומה לטחינת מים והשאיבה באמצעותו היא חליבה בידיים ממש, וא"כ אין הבדל בין מכשיר ידני למכשיר חשמלי.

ג. פעולה שתחילתה בידיים והמשכה ממילא

ועיין שו"ת הר צבי (ני"ד סי' קמ"ג) שחילק בין מקיף במכונת גילוח, שחייב, לבין מחמץ עיסה ע"י הנחת שאור שפטור. שבמכונה הוא מוליכה בידיים והריהי כגרזן ביד החוצב בו. אך בשאור הוא מניח את השאור וההחמצה נעשית מאליה. וצ"ע בנ"ד שהיא מחזיקה את המשאבה בידיה האם הדבר נחשב כמוליכה אותה, או שמא כמניחה אותה והדבר נעשה מאליו?

ואולי הדבר דומה למצמצם, עיין סנהדרין (ע"ו ב'). אלא שלמדו זאת מגזה"כ "או באיבה"

(טוחן אות ו') דן בטוחן בריחיים המונעים ע"י רוח ותלה את הדבר במחלוקת הנמו"י והר"ן. שלדעת הנמו"י אשו משום חציו חייב גם בשבת ה"ה הטוחן בטחנת רוח בשבת חייב. אך לדעת הר"ן (בסנהדרין ע"ז) והיא כנראה גם דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' נז"מ הט"ו, ע"י אבן האזל שם ה"י, וגם שיטת רש"י בב"ק כ"ג א' ד"ה לחיבו, ועי"ש בנחלת דוד) שאשו משום חציו הוא חידוש מיוחד שחידשה התורה בנזקי ממון. אך ברציחה ושבט ששם יש צורך בכוחו של האדם וכשלא פועל בכוחו פטור, ה"ה בטוחן בטחנת רוח בשבת יהיה פטור. וכמו"כ תלה את השאלה במחלוקת הרא"ש והראשונים בזורה ורוח מסייעתו. שהרא"ש (ב"ק ס' א') פירש שאע"פ שאינו עושה דבר בכוח אלא רק הרוח, זהו גדרה של המלאכה שמניף את המזרה והרוח מעיפה את המוץ. אך רש"י פירש שמלאכת מחשבת אסרה התורה, שמכיון שמחשבתו לזרות, החשיבה התורה דבר זה למעשה. לדעת הרא"ש חידוש הוא שחידשה התורה בזריה, אך במלאכות אחרות הנעשות ע"י הרוח פטור, אך לרש"י כל מלאכת מחשבת הנעשית ע"י הרוח יהיה חייב. ולכן הטוחן בטחנת רוח לרא"ש פטור כי אין זו דרכה של מלאכת טחינה ולרש"י חייב. (ועי' לעיל סי' מ').

ולפי"ז ה"ה בנ"ד בחולב באמצעות מכשיר חשמלי, הדבר דומה למלאכה הנעשית ע"י רוח. לדעת הר"ן, הפוטר אשו משום חציו בשבת גם כאן יהיה פטור. וכן לדעת הרא"ש, שכל המלאכות, חוץ מזורה, הנעשות ע"י רוח פטור - אף כאן פטור. ולדעת הנמו"י המחייב אשו משום חציו בשבת, וכן לרש"י שכל מלאכה הנעשית ע"י רוח חייב, אף כאן חייב. ועכ"פ מכיון שבחולב ע"י מכשיר חשמלי נחלקו הפוסקים, עדיף לחלוב ע"י מכשיר חשמלי מאשר באמצעות מכשיר ידני שלכו"ע חייב מהתורה.

ב. בין מים לרוח

יש להעיר על האג"ט שבטחנת רוח תלה את

מלביש את המכונה על עטיני הבהמה וכל המשך החליבה נעשה מאליו. אך בנ"ד שהאדם מחזיק את המכשיר בידי כל המשך החליבה הדבר חמור יותר, וצ"ע.

הגרשז"א (שש"כ פרק כ"ז הע' קנ"ט) מסתפק בשאלה אם המרכיב מכונת חליבה לעטיני הפרה חייב על כל החלב שיחלב, או רק על הטיפות הראשונות, ויתר החלב אינו אלא גרמא, ודעתו נוטה יותר לצד השני, וכמו שכתב החזו"א. אולם יתכן שבנ"ד יודה שחייב גם על המשך החליבה, משום שממשיך להחזיק את המכונה בידי. עכ"פ מדבריו למדנו שיש מקום לומר שאפילו במכונה אוטומטית חייב על כל המשך החליבה, וא"כ ק"ו שבמכשיר שיש להחזיקו כל הזמן ביד יש להחשיב את כל המשך השאיבה כנעשה ע"י האדם. מיהו מכלל ספק לא יצאנו, ולכן מסתבר לומר שעדיף לשאוב במכשיר חשמלי, אע"פ שהוא מוחזק ביד, מאשר לשאוב במכשיר ידני שבו לכו"ע כל שאיבה ושאיבה היא מלאכה דאורייתא.

הבחנה זו בין שאיבה חשמלית לבין שאיבה ידנית כוחה יפה רק כאשר החלב מיועד לשימוש עדיף לפסול אותו (ע"י מי סבון למשל), ובכך להפוך את החליבה, לחליבה לאיבוד שהיא מותרת. (ע"י שו"ע סי' ש"כ ס"ח, מ"א ס"ק כ"ג וחזו"א א"ח סי' נ"ו ס"ק ד'). מיהו גם בצורה זו עדיף לשאוב במכונה חשמלית ליתר הידור (כדי לצאת ידי דעת האוסרים חליבה לאיבוד מדרבנן - ע"י חזו"א שם בדעת הר"ן).

לרבות את המצמצם. וצ"ע אם גם בשבת נאמר שמצמצם חייב. (כי יש לחלק בין רוצח לשבת, ברוצח התוצאה היא המחייבת ובשבת המעשה הוא המחייב). אולם נראה שאין לדמות את הנ"ד למצמצם. במצמצם האדם נמצא כבר בתוך המים והרוצח רק מונע ממנו לצאת. המיתה באה מאליה. ואכן גם בשבת, שהשיית מצב יתכן שתהיה גם מותרת מהתורה. אך בנ"ד האדם מקרב את המכשיר בידי למקום בו נעשית מיד מלאכה, נמצא שהוא העושה את המלאכה בידי. ולא דמי למחמץ שמניח שאור והולך לו, שם תהליך החימוץ נעשה מאליו **במשך זמן**, מה שאין כן כאן **מיד** עם הצמדת המכשיר לגוף מתחילה השאיבה.

ויש רק לדון שאמנם התחלת השאיבה נעשית ע"י האדם, אך המשכה נעשה ממילא. אמנם האדם מחזיק את המכשיר כל הזמן, אך החזקה זו היא **המשך** החזקה הראשונה ויש לדמות את ההמשך למצמצם ולהשהיית מלאכה ורק את ההתחלה יש לזקוף למעשה האדם. (עייין כע"ז תחומין כרך ז' עמ' 78 מחלוקת בין הרב רוזן והרב ויטמן ע"ש).

ועייין חזו"א (א"ח סי' ל"ח ס"ק ד' בסוגרים) שכתב וז"ל: "והכא גרע טפי דכיון דהתחיל לחלוב ע"י מעשיו כל המשך החליבה מתייחס אליו והוי בשבת חליבה גמורה. ומ"מ נראה דחויב ליכא".

מבואר מדבריו שאמנם כל המשך החליבה מתייחס להתחלה, אך אין כאן חיוב. וכנראה המשך החליבה הוא רק מדרבנן. מיהו החזו"א עוסק שם בחליבה אוטומטית, דהיינו שאדם

סימן מב

חליבת ניסוי בשבת

תשובה

במס' שבת קמ"ה א':

"המפצע בזיתים בידיים מסואבות הוכשר. לסופתן במלח - לא הוכשר. לידע אם הגיעו זיתיו למסוק

שאלה

לפני תחילת החליבה יש צורך לחלוב כמות חלב קטנה ביד ע"מ לבדוק את החלב אם הוא נקי ובריא. האם מותר לעשות זאת בשבת?